

Søren Gades grundlovstale

Taler

Søren Gade Jensen
Folketingets formand

Dato

5. juni 2023

Sted

Testrup Højskole, Mårslet

Kære alle

Tak for indbydelsen til at tale her på grundlovsdag – dagen hvor vi fejrer det danske demokratis fødselsdag.

Det er en af de dage, hvor jeg føler mig allermest dansk.

Vi fejrer det mest dyrebare, vi overhovedet har. Demokrati, frihed og retten til at leve som den, man er. Følge sin politiske overbevisning, samles med dem, man vil, og dyrke den Gud, man tror på.

Frihed er bare det bedste guld.

Alt det kan vi takke grundloven for.

Grundloven er det danske samfunds vigtigste lov. Den definerer rammerne for, hvordan vi lever og omgås hinanden. Alle andre love skal derfor overholde grundloven.

Grundloven er også med til at sikre et stabilt politisk system baseret på demokratiske principper, hvor magten er delt mellem Folketinget, regeringen og domstolene. Det betyder, at en enkelt person eller institution ikke sidder inde med hele magten i samfundet.

Jeg er et holdningsmenneske. Jeg kan lide at mene noget. Jeg er ikke gået ind i politik for at sidde og se malingen tørre på væggene.

Men som formand for Folketinget har jeg fået en anden rolle.

Jeg er meget bevidst om, at jeg nu skal være neutral i forhold til den daglige politik. Det duer ikke at have en offentlig mening om klima, tilbagetrækning eller folkeskolens udfordringer, hvis man samtidig skal lede forhandlingerne i Folketingssalen, når de samme emner er på dagsordenen.

Men når det handler om grundloven, behøver jeg ikke lægge bånd på mig selv.

Jeg vil i dag tale om det danske demokrati, og jeg har to pointer: For det første er grundloven vigtig for os alle sammen. Og for det andet er det danske folkestyre langt bedre end sit rygte.

Folketingsmedlemmer får en lav score, når folk skal vurdere forskellige faggruppers troværdighed. Her ligger folketingsmedlemmer i bund sammen med bilsælgere, ejendomsmæglere og journalister.

Men det danske samfund kunne ikke fungere så godt, som det gør, hvis ikke det var for det brede samarbejde i Folketinget.

Der er mange eksempler i udlandet på det modsatte. Tænk bare på Frankrig, hvor en beslutning om at hæve pensionsalderen ikke bliver opfattet som legitim af mange vælgere. Eller Italien, der har haft 61 regeringer siden Anden Verdenskrig.

Grundloven er næppe det første, I tænker på, når I står op om morgenen.

Men grundloven er et bagtæppe for mange af jeres handlinger i hverdagen. Grundlovens bestemmelser og rettigheder følger jer i stort og småt i løbet af en helt almindelig dag.

Lad mig give nogle eksempler.

Mange af jer læser aviser om morgenen, tjekker nyheder på nettet eller hører radio, mens I smører madpakke eller pakker tasken.

Vi har mange nyhedskanaler til rådighed, og vi kan hver især vælge den, vi bedst kan lide. Jeg har en forkærlighed for at lytte til P4 Midt og Vest, fordi jeg synes, det er vigtigt at følge med i, hvad der sker i mit ”hood”, mit hjemområde.

Vi tager det som en selvfølge, at vi kan høre interview med politikere, der udtaler sig for eller imod en sag. Eller det kan være eksperter og borgere, der kritiserer myndighederne for en dårlig behandling og sætter gang i en debat. Sådant som det f.eks. skete, da skandalen om kræftbehandlingen på Aarhus Universitetshospital begyndte at rulle.

Vi kan takke grundloven for, at vi kan give udtryk for vores meninger uden at skulle frygte for eventuelle konsekvenser. Paragraf 77 i grundloven giver ret til – og jeg citerer – ”... på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde på ny indføres”.

I den sidste sætning fornemmer man en løftet pegefinger fra grundlovens fædre. Der var ikke officielt censur i årene op til grundlovens indførelse i 1849, men forfattere og tænkere måtte leve med rettelser.

Det er en gave at kunne sige, hvad man mener. Set på globalt plan er det et mindretal af jordens befolkning, som har det privilegium.

Hjemme ved morgenbordet snakker I måske også om, at I skal huske at gå til generalforsamling i jeres grundejerforening.

Der går en lige tråd fra grundloven til grundejerforeningen, jagtforeningen eller den lokale idrætsklub. Retten til at forsamles med ligesindede om fælles interesser er en rettighed, der er skrevet ind i grundloven. Ifølge § 78 har ”...borgere ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed”.

Foreninger er noget typisk dansk. Et vittigt hoved har engang sagt, at så snart to danskere møder hinanden, bliver de enige om at danne en forening.

Ifølge den seneste opgørelse er der lidt over 100.000 foreninger i Danmark. Jeg er sikker på, at langt de fleste af jer også er medlem af en eller flere foreninger.

Retten til at danne foreninger har påvirket udviklingen af det danske samfund. Det gælder især andelsbevægelsen, der voksede sig stærk i den anden halvdel af 1800-tallet.

Historikere strides lidt om, hvor det første andelsmejeri blev stiftet. En mindsten i landsbyen Kaslunde ved Assens vil vide, at her lå fra 1875 Danmarks første andelsmejeri. Det er normalt mejeriet i Hjedding ved Varde, der får tildelt denne betegnelse.

Landmænd slog sig sammen for at få mere ud af deres anstrengelser. Andelsbevægelsen står som en særlig dansk økonomisk-demokratisk tradition, som har haft betydning for udviklingen af det moderne Danmark. Et vigtigt princip i andelsbevægelsen var den demokratiske styreform. I princippet havde hver andelshaver én stemme på den årlige generalforsamling, uanset antal køer og mælkelevering.

Lignende tanker vandt også indpas i byerne. Arbejderne sluttede sig sammen i fagforeninger for at stå stærkere over for arbejdsgiverne. De dannede også boligforeninger efter andelstanken for at sikre hinanden boliger.

I Danmark kan vi føle os trygge inden for hjemmets fire vægge. Vi behøver ikke frygte, at staten kommer og stikker sin næse i, hvad vi gør derhjemme. Det er også en ret, som grundloven giver os. § 72 slår fast, at ”boligen er ukrænkelig”.

Det hører også med til boligens ukrænkelighed, at vi ikke kan overvåges, medmindre der foreligger en dommerkendelse. Vores privatliv er vores eget og kommer ikke andre ved.

I dag tager vi grundlovens frihedsrettigheder for givet, men de er ikke faldet ned fra himlen. De er resultatet af en politisk kamp.

Den tog fart i 1800-tallet flere steder i Europa. Borgerne ville være fri. De ville have ret til at forme deres eget liv. Kongens magt skulle indskrænkes.

Kampen for frihed gik nogle steder voldsomt for sig. I Frankrig udviklede det sig til en blodig revolution. Med guillotinenrettelser som underholdning for folket.

Heldigvis skete det noget fredeligere i Danmark.

Det tjener grundlovens fædre til ære, at de i fred og fordragelighed kunne

afslutte enevælden og skrive en liberal grundlov på et tidspunkt, hvor bølgerne gik højt i andre lande. Vores grundlov er én af verdens ældste forfatninger og er kun blevet ændret fire gange siden.

Men grundloven fra 1849 gav ikke alle ret til at deltage i demokratiet. Dengang talte man om at udelukke de 7F'ere: Fruentimmere, folkehold, fattige, fallenter, fjolser, forbrydere og fremmede.

Som I kan høre, sagde man dengang tingene ligeud.

I slutningen af 1800-tallet fik kvindekampen vind i sejlene. Kampen gjaldt kvinders valgret, deres uddannelsesmuligheder og ligestilling på arbejdsmarkedet. Derfor var det en kæmpe sejr for demokratiet, da kvinder og tjenestefolk fik stemmeret i 1915 og adgang til at stille op til Folketinget.

Først fra 1915 kan man tale om et ægte demokrati i Danmark.

Men ændringerne skete ikke uden sværdslag. Konservative kræfter var imod. De havde i den nationalkonservative Carl Ploug en arg modstander mod at give kvinder stemme- og valgret.

For illustrationens skyld vil jeg referere, hvad Carl Ploug sagde om emnet i en debat i Folketinget.

”Kvinden har de samme Evner som Manden, men hun har dem noget anderledes fordelte, og for ikke at komme ind i Vidtløftigheder, som ikke høre hid, skal jeg blot sige, at efter min Mening er Hovedforskjellen mellem Kvinden og Manden den, at hos hende er Følelseslivet og hos ham er Forstandslivet stærkest — det er Hovedforskjellen. Jeg tror paa ingen Maade, at kvinder ere særlig skikkede til Lovgivningsvirksomhed; thi rolig Overveielse og logisk Slutning turde vel være Hovedbetingelserne for med Held at kunne deltage i den”.

Hans ord er heldigvis for længst gjort til skamme.

Det er gået den rigtige vej. Langsomt, men sikkert. Ved folketingsvalget i 1918 blev fire kvinder stemt ind i Folketinget. Det svarede til 2 procent af Folketingets medlemmer. Nu er der 78 kvinder i Folketinget, svarende til 44

procent.

Folketinget skal afspejle befolkningen, så det er godt med flere kvinder på tinge. Det giver forhåbentlig endnu flere kvinder blod på tanden til at stille op. Vi har brug for alle, der kan og vil være med i folkestyret.

Min begejstring for grundloven skyldes blandt andet dens frihedsrettigheder.

Den liberalistiske tankegang har udgangspunkt i individualistisk menneskesyn og betoner den enkeltes frihed – blandt andet fra staten. Den er siden blevet udfordret af andre bevægelser – først og fremmest den konservative og den socialistiske – der begge lægger vægt på forpligtelsen over for fællesskabet.

De tre strømninger eller bevægelser har præget dansk politik de sidste cirka 110 år. Det har givet politiske sammenstød, men vi har i Folketinget skabt en konstruktiv samtalekultur, hvor vi i langt de fleste tilfælde kan vedtage lovforslag med brede flertal hen over den politiske midte.

Det er til gavn for alle. Både for jer som borgere og for erhvervslivet. Alle er bedst tjent med at kende vilkårene for livet i Danmark mange år i fremtiden. Så man kan planlægge i tiltro til, at lovgivningen ikke bliver vendt på hovedet, fordi magten skifter efter næste valg.

Jeg har nu været formand for Folketinget i lidt mere end seks måneder. Når jeg sidder i formandsstolen og lytter til forhandlingerne, kan folketingsmedlemmerne godt gå lidt hårdt til hinanden. Det er kun sundt, at de trækker de politiske forskelle op. Men de gør det med respekt for det folkelige mandat, som hvert folketingsmedlem har i ryggen.

Jeg synes, Folketinget er meget handlekraftigt. Lad mig give nogle eksempler.

Folketinget vedtager cirka 225 lovforslag pr. folketingssamling – som et gennemsnit fra de seneste 10-15 år.

Folketinget fører en stærk parlamentarisk kontrol med regeringen. Blandt andet ved at stille spørgsmål til ministre og kalde dem i samråd. Medlemmerne stiller omkring 15.000 spørgsmål til ministrene om året.

Den parlamentariske kontrol er vigtig. Den giver offentligheden indblik i, hvordan regeringen forvalter den magt, som Folketinget har givet den.

Lige nu har vi en flertalsregering. Det er faktisk en undtagelse fra reglen. Men selv om regeringen i princippet selv kan bestemme, bliver der lagt mange kræfter i at sikre brede flertal bag aftalerne.

På det område er Danmark helt forskellig fra fx England. Her er der i praksis kun to partier, som skiftes til at have magten i parlamentet. Labour og De Konservative.

Det ligger slet ikke i de engelske parlamentariske traditioner, at en premierminister indkalder oppositionens ordførere til en kop te for at sikre bred opbakning til en aftale. I de danske ministerkontorer bliver der til gengæld drukket spandevīs af kaffe med oppositionens politikere. Kaffebederne er med til at sikre en god politisk stabilitet.

Engelske politikere har også en helt anden politisk samtalekultur. De råber til hinanden fra hver deres side af Underhuset. Jeg ville slide mit stemmebånd i stykker, hvis jeg var speaker i det engelske parlament og skulle få medlemmerne til at tie stille.

De danske parlamentarikere er heldigvis mere disciplinerede. Der kan komme et bandeord eller direkte tale i ny og næ. Det er til at leve med.

Jeg synes også, det fjerner værdigheden ved forhandlingerne, hvis man råber og klapper. Lovgivning handler om menneskers livsvilkår, og det skal man vise respekt for.

Der findes uden tvivl flere forklaringer på det samarbejdende folkestyre i Danmark. Men jeg har min egen opfattelse. Den er ikke baseret på en videnskabelig undersøgelse, men står for egen regning.

Danmark er et land, hvor vi har tillid til hinanden. Tilliden er vokset frem gennem frivillige fællesskaber og foreninger. Fra elevråd til grundejerforeninger. Fra sportsklubber til menighedsråd.

For ikke at tale om de mange tusinde initiativer – store som små – der hjælper medborgere, som har det svært af den ene eller anden grund.

Det er i høj grad civilsamfundet, som binder os sammen. Foreninger danner os som mennesker. Gør os ansvarlige over for hinanden. Man kan sige, at foreningerne giver os demokratisk dannelse.

Det er min pointe, at det lille lokale demokrati og det store demokrati hænger sammen. Der går en lige linje fra den lokale forening til Folketinget.

Når der bliver valgt nye medlemmer til Folketinget, har de alle sammen oplevet demokratiet i den ene eller anden form. Det giver en respekt for de politiske modstandere og fremmer den demokratiske samtale.

Det fine ved det danske demokrati er, at vi har indrettet os, så vi kan være uenige med hinanden på en konstruktiv og civiliseret måde.

Selv om vi i dag fejrer det danske demokrati, vil jeg her til sidst løftet blikket og se ud over Danmarks grænser.

Danmark er ikke et torneroseslot eller en beskyttet Morten Koch-idyl med stokroser op ad husmuren. Forhold i lande omkring os påvirker vores liv. Som nation har vi pligt til at stå op for demokratiet, når det bliver trådt under føde.

Et par timers flyvetid herfra kæmper Ukraine en frihedskamp mod Rusland. Det er ikke kun en krig mellem to lande. Det er en kamp mellem autoritære og demokratiske kræfter. Mellem ufrihed og frihed. Mellem rå magt og retten til national selvbestemmelse.

Danmarks svar på Ruslands aggression har været klart og tydeligt og uden sprækker. Vi er solidariske med Ukraine og det ukrainske folk. Vi siger ja til at løse konflikter ved at tale sammen. Ikke ved at kaste granater i hovedet på civile.

Vi står på de samme værdier som Ukraine. Derfor er deres kamp også Danmarks kamp.

Siden Anden Verdenskrig har Danmark tilsluttet sig internationale organisationer, der baserer sig på samarbejde: FN, Nordisk Råd, Nato og EU. De har forskellige formål, men har det til fælles, at de arbejder på at tilbyde fredelige løsninger.

På internationalt plan går det desværre den forkerte vej. Antallet af lande med reelt demokrati går tilbage.

I 2012 kunne 42 lande i verden karakteriseres som liberale demokratier, i dag er det 34 – det laveste antal i 25 år. Det betyder, at 70 procent af verdens befolkning, eller 5,4 milliarder mennesker, nu lever i et autokrati – en styreform, hvor magten er centreret hos en lille gruppe.

Når vi fejrer det danske demokrati, er det også en påmindelse om, at vi aldrig må tage demokratiet for givet.

Hvis vi gør det, er vi på vej til at miste det. Vi skal værne om det og udvikle det.

Fortsat god grundlovsdag.

Kilde

ft.dk

Kildetype

Dokumentation på online medie

Tags

Grundlovstale, Venstre

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/soren-gades-grundlovstale>